

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Müfredatında Yer Alan Milli Ve Evrensel Değerler

*Esra MİNDİVANLI

**Elif AKTAŞ

Özet:

Bu araştırmanın amacı İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf programı ve ders kitaplarında yer alan ulusal ve evrensel değerlerin nasıl bir dağılım gösterdiğini belirlemek ve 6.sınıf öğrencilerine verilecek olan değer eğitiminin gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktır.

Sosyal bilgiler 6.sınıf ders kitabı ve öğretim programının incelenmesi sonucu ulaşılan ulusal ve evrensel değerlerin program geneline dağıtılmaya çalışıldığı ve hemen her üniteye çeşitli değer veya değerlere yer verildiği görülmüştür. Bunun yanı sıra değerleri sınıflandırırken milli ve evrensel değerlerin birbirleriyle sıkı bir ilişki içerisinde olduğu da dikkat çekmektedir.

Anahtar kelimeler; milli ve evrensel değer, sosyal bilgiler

* Araş.Görv., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, emindivanli@atauni.edu.tr

** Araş.Görv., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, aktaselif@atauni.edu.tr

National And Universal Values In Social Studies 6th Grade Curriculum

Abstract:

The aim of this study is to determine how national and universal values, which occur in Primary Education Social Studies 6th Grade program and course books, are distributed and to mention the requirement and importance of value education that will be given to 6th grade students.

It has been found out as a result of the analysis of social studies 6th grade course book and education program that national and universal values are tried to be distributed throughout the program in each unit. Furthermore, it is pointed out that national and universal values are in close relationship with each other during the classification of values.

Key words; national and global value, social studies

1.GİRİŞ

Sosyal Bilgiler dersi bireylerin çevrelerini sosyal, siyasal, tarihi vb. açılardan daha iyi tanımlarını sağlayan, onların milli bilinç ve sorumluluklarının farkına vararak duyarlı birer vatandaş olmaları yönünde bilinçlendiren, bunu yaparken de yalnızca iyi bir Türk vatandaşı olmanın yanında onlara insanlığın bir parçası oldukları bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara karşı duyarlı olmalarını amaç edinen çok yönlü bir derstir. (MEB, 2007) Bu amaçları taşıyan bir ders içinde değer eğitiminin büyük bir yeri bulunmaktadır. Nitekim ulusal ve evrensel değerlerin kazandırılmasında, öğrencilerin dünya görüşlerini oluşturmada etkili olan Sosyal Bilgiler programının taşıdığı yük önemli ölçüdedir. Bu açıdan bakıldığında Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına yönelik gerek MEB'in gerekse alanda uzman kişilerin ifade ettikleri görüşler bu dersin değer eğitimindeki önemini göz önüne sermektedir. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

Sosyal Bilgiler dersi ile birey;

- kendi ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır,
- milli bilince sahip, sorumlu, laik, demokratik bir vatandaş olarak yetişir,
- hukuk kurallarının önemini, tüm insanların eşit olduğu ilkelerini kavrar
- kendi milli ve kültürel değerlerinin korunmasının ve geliştirilmesinin gerekliliğini kavrar vb. (MEB, 2007; MEB, 2000, 11-12).

Sosyal Bilgiler dersinin amacı;

- Bireyin sosyal hayatla ilgili durumları algılayıp yorumlayabilmesi için gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırma ve içeriğini sosyal hayatta karşılaşılan ve bireyin karşılaşılabileceği düşünülen durumlar oluşturmak, (Kılıç ve Seven, 2006, 7)
- birbirine bağımlı global dünyada kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı mantıklı kararlar verebilme yeteneğini geliştirmek için bireylere yardımcı olmaktır. (Öztürk, 2005, 19)

Bunların yanı sıra MEB'in genel ilkelerine baktığımızda da değer eğitiminin önemini fark edebileceğimiz ifadeler yer almaktadır. Bunlar; genellik, eşitlik ve ferdin ve toplumun ihtiyaçlarını (ferdin kabiliyeti doğrultusunda bir alana) yöneltme, eğitim hakkı, fırsat ve imkan eşitliği, süreklilik, Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Atatürk milliyetçiliği, demokrasi eğitimi, laiklik, bilimsellik, planlılık, karma eğitim, okul-aile işbirliği ve her yerde eğitim başlıkları şeklinde sıralanabilir.(Türk, 1999, 106-110)

Yukarıda ifade edilen amaç ve ilkelerin hemen hepsinin “değer eğitimi”ne yönelik olduğu görülmektedir. Temel düşünce, bireyi yetiştirerek onun yaşadığı topluma ve dünyaya karşı duyarlılık kazanmasına yardımcı olmak ve milli ve evrensel nitelikte değerlerinin gelişimine yardımcı olmaktır. Yani Sosyal Bilgiler dersi bireyin öncelikle kendisini birey olarak tanımasını ve tanımlamasını ve sonra da toplumdaki ve evrendeki yerini bulmasını sağlamak için bir uğraş vermektedir.

Tabii ki yukarıdaki ifadelerden milli eğitimin değer eğitime yönelik amaçlarını yalnızca Sosyal Bilgiler dersi ile gerçekleştirmeye çalıştığını öne sürmek doğru bir yaklaşım olmaz. Çünkü milli eğitim için, örgün eğitim içerisinde müfredatın bir bütün olduğunu ve bu bütünle amaçlarını gerçekleştirmeye çalıştığını söylemek daha doğru olacaktır. Ancak özellikle değer eğitimi konusunda büyük görevin ilköğretimde Sosyal Bilgiler dersine düştüğü de göz ardı edilemez.

Örgün eğitim kurumlarında değer eğitime yeni müfredatta büyük önem verilmesi bireylerin tüm değerleri okulda kazanabileceği anlamını çıkarmak yanlış olacaktır. Nitekim değer eğitiminde tutarlı bir çevre büyük bir önem taşımaktadır. Yani okul, nasıl toplumun ideallerine yönelik değerleri bireylere iletmede önemli bir role sahipse, (Evin ve Kafadar, 2004) toplum da okulda verilen eğitimi destekleyerek sağlam değerlere sahip bireylerin yetişmesinde büyük bir görevi üstlenmiş durumdadır.

Yapılandırıcı Eğitim Yaklaşımı ve Yeni Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Müfredatı

21. yüzyılda tüm dünyada okul; bireysel, ulusal, bölgesel ve evrensel dengeler üzerine kurulmuş eleştirel ve yaratıcı düşünme, çok kültürlülük, çok dillilik, problem çözme, yaşam biçimi zenginliği, yaşam boyu eğitim ve düşünme ustalığı kazanma gibi hedeflere yönelmiştir. Bu yönelim Türkiye’de de milli eğitim stratejisini etkilemiş, gerek ilköğretim gerekse ortaöğretim müfredat programlarında milli unsurların yanı sıra evrensel değerlere de önem verilerek demokratik bir bireyin niteliklerine sahip, etkin ve üretken vatandaşlar yetiştirmek amaç edinilmiştir. Tabii ki bireyin etkin ve demokratik değerlere sahip üretken bir vatandaş olabilmesi, onun bu eğitimin her aşamasına uygulamalı olarak katılmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle de öğrencinin merkeze alındığı öğretmenin rehber olarak öğrenciye yol gösterdiği, bireyin kendini geliştirebilmesi için eleştirel, sorgulayıcı, neden-sonuç ilişkisini iyi kurup var olan bilgisini kendisinin yapılandırdığı, bireyin kendince özgün ürünler ortaya çıkarmasını sağlama amacı taşıyan yapılandırıcı eğitim bu açıdan önemli bir aşama katedilmesini sağlamıştır. Özellikle sosyal bilgiler derslerinde bireye kazandırılmaya çalışılan milli, demokratik, evrensel vb. değerlerin birey tarafından özümsebilmesi için yapılandırıcı yaklaşım büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü bu amaçlara hizmet eden eğitim uygulama ağırlıklı, süreci temele alan ve yaşantı merkezli bir yöntemi gerekli kılmaktadır (Yeşil, 2004, 1). Yapılandırıcı eğitim diğer bir deyişle aktif öğrenme “öğrenene öğrendiklerini birleştirme, karşılaştırma, kullanma, sorgulama vb. birçok fırsatı sağladığı için birey öğrenme malzemesini sindirme imkanı bulmaktadır (Açıkgöz, 2001, 3) ve yukarıda sözünü ettiğimiz milli ve evrensel değerlerin özümsemesi ve uygulanması da ancak bu şekilde mümkün olabilecektir.

Kıyasıca etkili bir değer eğitimi aynı zamanda etkili bir öğretim programı ve yöntemini de gerekli kılmaktadır. Bireye uygun bir öğrenme ortamı sağlanması da milli eğitimin hem genel hem de özel amaçlarına azami ölçüde ulaşmasına çok büyük bir katkı sağlamaktadır. Nitekim yapısalcı yaklaşımla birlikte öğrencinin öğrenme süreci öncesinde edindiği kişisel bilgi, görüş, inanç ve değerlerin öğrenmeyi etkilediği kabulüyle öğrencinin ilgi, tutum, değer ve inançlarını kapsayan duyuşsal eğitim öğretim programlarına girmiştir (Akbaş, 2006).

6. Sınıf Müfredatında Milli ve Evrensel Değerler

Sosyal Bilgiler dersinin amacı ve öneminden yukarıda bahsetmiştik. Bireyin kazanması gereken bilgi, beceri yanında duyuşsal yönü ağır basan “değer”lerin kazanımında da Sosyal Bilgiler dersinin önemi yadsınmaz. Özellikle 6. ve 7. Sınıfta değer ve inanç duygularının oturmaya başladığı ve bu duyguların daha sonra değişmeye karşı oldukça dirençli olduğu

(Küçükahmet, 2001, 24) dikkate alındığında bu dönemde bireye kazandırılacak özelliklerin ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Bu amaçla 6. Sınıf Sosyal Bilgiler müfredatına baktığımızda milli ve evrensel değerlerin verilmesi ve öğrencinin bu değerleri özümsemesi konusuna özen gösterildiği dikkat çekmektedir. Hemen her üniteye bireye kazandırılması amaçlanmış çeşitli değer ve tutumların varlığı dikkat çekmektedir. Tabii ki bu değerler, direk bilgi düzeyinde verilmekten kaçınılarak ünite içerisinde veya sonunda birer okuma parçası ile bireyin zorlanmadan kavrayabileceği şekilde anlatılmış ve bu değerler konu içerisindeki çeşitli etkinlik ve düşünme soruları ile desteklenerek kalıcılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Milli ve Evrensel Değer

Sosyal Bilgiler dersinin amacının öncelikle bireyin kendi istek ve yeteneklerinin farkına varması olduğunu belirttikten sonra bireyi milli bilince sahip, laik, demokratik bir vatandaş olarak yetiştirmek ve kendi milli ve kültürel değerlerinin korunup geliştirilmesi gerektiğini kavratmak olduğunu daha önce vurgulanmıştı. Öncelikle bu amaçtan yola çıkıldığında milli değerlerinin farkına varamayan bir bireyin bu değerlere sahip çıkmasının mümkün olmayacağı da açıktır. Bu nedenle öncelikle bireyin bu değerlerin farkına varmasını sağlamak, daha sonra bu değerlerin önemini bireye anlatmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Evrensel değerlerin ise milli değerlerin özümsemesi ile veya onlarla eş zamanlı olarak verilmesi mümkündür.

Değerleri doğru belirlemek ve bireye kazandırırken oldukça dikkatli olmak gerekmektedir. Örneğin; iyi bir Türk vatandaşı yetiştirmek için vatanseverlik değerini vermeye çalışırken verilen değeri “ırk üstünlüğü” şeklinde algılanmasına olanak vermeyecek şekilde anlatmak büyük bir öneme sahiptir.

Türkiye Cumhuriyeti devleti bireylerini “dünya insanı” olarak yetiştirmeyi amaçladığı için vatandaşlarının milli değerlerin yanı sıra evrensel değerleri kazandırmaya çalışması da bu amacın doğal bir sonucudur.

2.YÖNTEM

Doküman incelemesi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsayan bir araştırma yöntemidir. Bu çalışmada, araştırılması amaçlanan olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. (Yıldırım,Şimşek,2003: ; Karasar, 2009,183) Araştırmanın temel konusunu teşkil eden 6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ve öğretim programında yer alan milli ve evrensel değerler incelenmiş ve elde edilen veriler araştırmanın amacına uygun olarak analiz edilmiştir.

3.BULGULAR

Yukarıda yapılan kısa açıklamadan sonra 6. Sınıf müfredatında yer alan değerleri ve bu değerlerin konu içerisinde bireye nasıl verildiği ele alınacaktır. Müfredatta geçen milli ve evrensel olarak belirlenen değerler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Değerler	
Bilimsellik	Farklılıklara saygı
Sorumluluk	Vatanseverlik
Hak ve Özgürlüklere saygı	Estetik
Eşitlik	Barış
Doğal çevreye karşı duyarlılık	Adil olma
Yardımseverlik	İnsan ve insanlık sevgisi
Kültürel mirasa karşı duyarlılık	İnsan haklarına karşı duyarlılık
Çalışkanlık	Hukukun üstünlüğü

Yukarıda sıralanan milli evrensel değerleri çoğaltmak mümkündür. Tabloda koyu renk ile belirtilen değerler, 6. Sınıf programında yer alan değerleri belirtmektedir. Ancak belirtilen diğer değerlere de doğrudan veya dolaylı olarak değinildiği görülmektedir. Bu değerlerin milli ve evrensel olarak tasnif edilmemesinin nedeni ise bu değerler arasında sıkı bir bağın olması ve birbirlerinden kolaylıkla ayrılamamasından kaynaklanmaktadır.

Yukarıda ifade edilen değerlerin bazılarının müfredat içerisinde verilmiş şekilleri şöyledir:

Bilimsellik: Bu değer Sosyal Bilgiler öğretim programında “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesinde kazandırılması amaçlanan bir değerdir. Ders kitabı içerisinde bu değer farklı şekillerde verilmiştir. Birinci üniteye yer alan “merakımı hoş görün” başlıklı okuma parçası bu değer kazandırılmasına yönelik somut bir etkinlik olarak dikkat çekmektedir. Atatürk’ün tarih, arkeoloji ve dil ile ilgili çalışmaları konularında milli değerlerin öne çıkarılmasının yanı sıra “bilimsel ilkeler yönünde hareket edilmesi, bilim yuvası olan üniversitelerle ilgili reform konusundaki parça da bilimselliğin içerisinde yer aldığı bir diğer kısımdır. Yine “elektronik yüzyıl” öğrenme alanında da çeşitli bilimler ve bilimsel çalışmalar üzerinde durularak, bilimselliğin öneminin vurgulanmaya çalışıldığı diğer bir konu olarak yer almaktadır

Sorumluluk: Bireyin sahip olduğu haklar yanında sorumluluklarının da olduğuna yönelik konuları birinci ve üçüncü üniteye görmemiz mümkündür. Birinci üniteye bireylerin eşit ve özgür oldukları ancak bu özgürlüğün sınırlarının bulunduğu ve vatandaş olmanın getirdiği sorumluluklara uyulması gerektiği vurgulanmıştır. Üçüncü üniteye ise insan olmaktan kaynaklanan bir sorumluluk örneğine yer verilmiştir. Burada verilen sorumluluk örneği duyarlılığı da içermektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim programında bu değer “Ülkemizin kaynakları” ünitesinde verilmesi amaçlanmıştır.

Hak ve Özgürlüklere saygı: Bu konuda öğrencinin birinci öğrenme alanının kazanımı olarak “bir soruna yönelik getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerekliliği” (MEB, 2008) üzerinde durulmuştur. Birinci ünite dışında 6. ünite de bireyin sahip olduğu temel hak ve özgürlükler üzerinde durulmuştur ve öğretim programında da bu değer kazandırılmasına yönelik olarak bu öğrenme alanı düzenlenmiştir.

Eşitlik: Bu değer hem insanlar arası eşitlik hem de uluslar arası bağlamında ele alınmıştır. Anayasamızda yer alan “her Türk vatandaşının eşit olduğu, tüm vatandaşlara eşit haklar tanındığı da bu değere yönelik ifadelerdendir. Dördüncü öğrenme alanında ise uluslar arası eşitlikten söz edilmektedir. Bu değer Sosyal bilgiler öğretim programında doğrudan verilecek bir değer olarak belirlenmiş olmamasına rağmen, ders kitabı içerisinde yeri geldikçe üzerinde durulan değerlerden biri olmuştur.

Doğal çevreye karşı duyarlılık: Birinci üniteye yer alan erozyonla ilgili örnek metinler öğrencilerin çevrelerine karşı duyarlı olmalarının gerekliliği ve önemini vurgulamaktadır. Ayrıca üçüncü üniteye de doğal varlıklarımız ve kaynaklarımız hakkında bilgiler verilmektedir. Bu değer kazandırılmaya çalışıldığı öğrenme alanı ise “yeryüzünde yaşam” ünitesinde karşımıza çıkmaktadır.

Yardımsızlık, dayanışma, hoşgörülü olma: Bu değerlere ilişkin metinlere dördüncü üniteye yoğun olarak yer verilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak ülkemizin komşuları ve diğer Türki Cumhuriyetlerle olan ilişkilerimiz üzerinde durulmuştur. Özellikle “2004 Güneydoğu Asya depremi” ile ilgili olarak verilen okuma parçası yardımsızlık ve dayanışma ile ilgili olarak verilen oldukça güncel ve etkili bir örnek olarak yer almaktadır.

Kültürel mirasa duyarlılık: Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulu olduğu topraklar ilkçağdan itibaren medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir alanı kapsadığından dolayı ciddi bir kültürel mirasın varisleri olan bütün Türk vatandaşları bu mirasa karşı duyarlı olmalı ve bu mirası korumaya yönelik gerekli çabayı göstermelidir. Nitekim bu konuya ilişkin konular ve örnek metinler de yeri geldikçe kullanılmış ve kültürel zenginliğimiz üzerinde sıklıkla durulmuştur. Öğretim programında ise “İpek yolunda Türkler” isimli ünite bu değeri kazandırmaya yönelik

olarak hazırlanmıştır.

Yukarıda belirlemiş olduğumuz değerlerin bir kısmının müfredat içerisinde yer alış şekli hakkında bilgi verilmiştir. İfade edilen değerlerin tamamına ilişkin müfredat içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak yer verilmiş, bu değerlerin kavranmasını sağlamak için çeşitli etkinlikler yer almıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapmış olduğumuz bu çalışmada 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde birçok milli ve evrensel değere yer verildiği ve bu değerlerin kazandırılmasına yönelik çeşitli etkinliklerin yer aldığı görülmüştür. Bu değerlerin genelde milli eğitimin özelde ise Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına uygun olarak yerleştirildiği ve amaçların gerçekleşmesi noktasında olumlu sonuçlar doğurabileceği görülmektedir. Ancak bu değerlerin kazandırılmasında, yalnızca müfredat içerisinde yer alması ve ders kitabında yer alan metin ve etkinliklerin kullanılmasıyla yetinilmemesi gerekmektedir. Hem öğretmenlerin hem de öğrenci ailelerinin bu konuda daha duyarlı davranarak bireylerin bu değerleri kazanmalarına yönelik davranışlarda bulunmaları ve bireylere bu konuda yardımcı olmaları değer eğitiminin çok daha etkili ve kalıcı olmasını sağlayacak ve öğrencilere popüler kültür dışında insani değerlerin kazandırılmasını sağlayarak onların daha doğru ve insani kararlar almalarına yardımcı olacaktır.

Sosyal Bilgiler Öğretim programında kazandırılması amaçlanan değerlerin, ders kitaplarında her zaman etkili şekilde yer almadığı, değer kazandırılmasına ilişkin örnek metin ve etkinlikleri öğrenme alanının tamamına yaymak yerine sadece son kısımda yama gibi bir görüntü veren bir okuma parçası ile verilmeye çalışılması, değer kazandırılmasına yönelik etkili öğretim amacını tam olarak gerçekleştirmediği izlenimini uyandırmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarının hazırlanırken bu konuya daha çok dikkat edilerek hazırlanması gerekmektedir. Öğrenme alanı ile alakasız olan bir okuma parçasının öğretim programındaki amacı gerçekleştirmek için öğrenme alanının sonuna eklenmesi hem anlatılan konuda kopukluk olmasına sebep olacak hem de öğrenciler hedeflenen amaca ulaşamamış olacaklardır.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2006), Yeni İlköğretim Programlarının Değer Eğitimi Boyutunun İncelenmesi, Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi, Ankara.
- Evin, İ., Kafadar, O. (2004). “İlköğretim sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(2) http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2004_cilt2/sayi_3/293-304.pdf (15.11.2010).
- İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı, (2008). Ankara. MEB Yay.
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (20. Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Kılıç, A., Seven, S. (2006), Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi, Ankara. Pegema Yay.
- Küçükahmet, L. (2001). Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi, Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB İlköğretim Okulu Programları, İstanbul 2000
- MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Kılavuzu, 2007
- Öztürk, C. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara. Pegema Yay.
- Türk, E. (1999). Türk Eğitim Sistemi, Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- Ün Açıkgöz, K. (2005) Aktif Öğrenme, İzmir. Biliş Özel Eğitim Danışmanlık Yay.
- Yeşil, R. (2004). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem, GÜ Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (1), 35-41
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayınevi